

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Калаур Світлани Миколаївни про дисертаційну роботу та автореферат
ВОШКОЛУП Ганни Юріївни
«Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у
процесі вивчення гуманітарних дисциплін»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження Ганни Юріївни Вошколуп зумовлена тим, що професійна діяльність майбутніх фахівців-економістів, доволі часто, характеризується різноманітними конфліктними протистояннями, а тому під час підготовки у ВНЗ конкурентоспроможних фахівців необхідно зважати на формування у них конфліктологічної компетентності. Складна економічна обстановка, що спричинена посиленням глобалізаційних економічних процесів, виходом вітчизняного підприємництва на світові ринки вимагають інноваційних змін у професійній підготовці майбутніх економістів, що ґрунтуються на впровадженні педагогічної технології та інтерактивних методів. Відзначимо, що актуальність роботи підсилюється низкою суперечностей, які не лише названі авторкою, а й у процесі дослідження повністю вирішені.

Поділяємо позицію здобувачки у тому, що саме гуманітарні дисципліни можуть бути використанні з метою суттєвого підвищення професіоналізму майбутніх економістів у сфері розв'язання професійних конфліктів. Нині освітній простір ВНЗ відчуває гостру потреба у розробці цілісної технології формування конфліктологічної компетентності, а також впровадження комплексу навчально-методичних матеріалів для забезпечення ефективної організації освітнього процесу майбутніх економістів. З огляду на наведені аргументи, тематика дисертаційного дослідження Г.Ю. Вошколуп не викликає жодних сумнівів та є беззаперечною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Ґрунтовність задекларованих Ганною Юріївною наукових положень, висновків та

рекомендацій підтверджена глибоким критичним аналізом теоретичних та практичних основ проблеми, а також використанням сучасних методологічних підходів та принципів, що стосуються формування у майбутніх економістів конфліктологічної компетентності. Зокрема, авторкою представлено теоретико-методологічні засади, використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, які дали можливість провести на високому науковому рівні педагогічний експеримент та здійснити виважену перевірку значущості отриманих результатів за допомогою критерію φ^* Фішера.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження дозволив констатувати, що дослідно-експериментальну роботу авторка проводила на базі провідних ВНЗ, які готують економічні кадри: «Університет імені Альфреда Нобеля», Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Криворізького металургійного інституту Національної металургійної академії України, Класичного приватного університету та ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», причому до експерименту було залучено значну кількість респондентів (283 студенти та 19 викладачів). Вважаємо, що цілеспрямоване використання обраного наукового інструментарію сприяло отриманню достовірних та валідних результатів.

Відзначимо, що рецензоване дослідження базується на доволі багатій джерельній базі. Зокрема, дослідниця здійснила ґрунтовний аналіз 362 джерел, 22 із них іноземними мовами. Цей факт створив належні передумови для системного та цілісного висвітлення теми, що пов'язана із формуванням у студентів конфліктологічної компетентності. Проаналізована здобувачкою теоретична інформація дала їй змогу ґрунтовно висвітлити теоретико-методичні засади формування в майбутніх економістів конфліктологічної компетентності, обґрунтувати її компонентно-структурний склад, визначити потенціал гуманітарних дисциплін, здійснити розробку технології формування конфліктологічної компетентності та провести експериментальну перевірку свого авторського бачення. Констатуємо, що висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, повною мірою відповідають поставленим завданням і послідовно розкривають логіку дослідження, а також корелюються з науковою

новизною і практичним значенням. Вагомою авторською заслугою вважаємо розроблений комплекс навчально-методичних матеріалів, що забезпечив ефективність реалізації технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи. Під час вивчення проблематики формування у майбутніх економістів конфліктологічної компетентності авторка зуміла отримати значущі наукові результати, які характеризуються новизною. Зокрема, *вперше* досліджено формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а також обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено технологію її формування. Здобувачка *уточнила* понятійно-категоріальний апарат, визначила компонентно-структурний склад феномену «конфліктологічна компетентність майбутніх економістів». Суттєво *вдосконалила* форми та методи навчання, які спрямовані на формування когнітивного, мотиваційного, управлінського та соціального компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх економістів. Як свідчить дисертаційне дослідження, *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про місце конфліктологічної компетентності у складі професійної компетентності майбутніх економістів, а також сутність, структуру, критерії, показники й рівні її сформованості у майбутніх економістів. Позитивно оцінюємо розроблений діагностичний інструментарій для встановлення стану сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Підкреслимо той факт, що отримані наукові результати є значущими для освітньої діяльності ВНЗ, які готують майбутніх економістів, а тому можуть бути використані для оптимізації їхньої професійної підготовки. Встановлено, що створений банк тренінгових програм, комплекс ділових ігор, навчальних проектів, ситуаційних вправ, володіє беззаперечною науковою цінністю та має вагоме практичне значення для оптимізації професійної підготовки студентів під час вивчення гуманітарних дисциплін. Основні положення, узагальнення та висновки можна активно використовувати для

подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, а також в системі підвищення кваліфікації, перепідготовки педагогічних кадрів, самоосвітній діяльності майбутніх економістів.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. Свідченням наукової виваженості та високого професіоналізму є опубліковані Ганною Юрївною праці. Так, у її науковому арсеналі є 19 наукових праць, із них 6 одноосібних статей у наукових фахових виданнях (зокрема 4 статті – у виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у зарубіжних виданнях). Такий авторський доробок переконливо засвідчує повноту викладу отриманих результатів дисертаційного дослідження у відкритому друці.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій. Рецензоване дисертаційне дослідження чітко структуроване, містить анотації, вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Робота містить 22 таблиці та 17 рисунків, які розширюють сприйняття інформації та засвідчують високий науковий рівень і підтверджують професіоналізм авторки як зрілого науковця-практика. Структуру дисертації та основний текст подано відповідно чинних вимог до кандидатських дисертацій. Назва дисертаційного дослідження узгоджується з метою, відповідає змісту теоретичної частини та є адекватною до проведеного експериментального дослідження. Авторкою вірно визначено понятійний апарат (об'єкт, предмет, мета, гіпотеза), що дозволило чітко окреслити конкретні завдання. Ці факти підтверджують відповідність дисертаційного дослідження паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти та переконливо доводять високий науковий рівень здобувачки як грамотного та виваженого науковця.

У *вступі* чітко та логічно аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, виділено невирішені питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження. Здобувачкою представлено зв'язок роботи з науковими планами та темами, обґрунтовано новизну і практичне значення,

представлено дані про апробацію результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях починаючи з 2015 р.

У *першому* розділі зосереджено увагу на характеристиці теоретичних основ конфліктологічної компетентності майбутніх економістів, ґрунтовно висвітлено компонентно-структурний аналіз феномену «конфліктологічна компетентність майбутніх економістів». Зокрема, під час аналізу різноманітних підходів науковців авторка представила на рис. 1.3 складові професійної компетентності економіста з позиції тривекторного компетентнісного підходу, де продемонструвала уміння синтезувати та аналізувати інформацію. Позитивно оцінюємо те, що на основі проведеного аналізу здобувачкою ґрамотно обґрунтовано потенціал гуманітарних дисциплін у процесі формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів. Підтримуємо Г.Ю. Вошколуп й у тому, що нею чітко окреслені та коротко охарактеризовані основні потенційні можливості таких гуманітарних дисциплін як «Філософія», «Соціологія», «Ділова іноземна мова» та «Конфліктологія».

У нашому баченні цілком доречно є те, що у *другому* розділі авторка представила характеристику технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Схвалюємо позицію Ганни Юрїївни до виокремлення методичних підходів та принципів, що покладені в основу авторської технології. Вибір етапів реалізації технології (підготовчо-цільовий; змістово-процесуальний; контроль-коригувальний) є обґрунтований та свідчить про глибоке розуміння проблематики. Погоджуємося із логічно аргументованою позицією авторки про те, що впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання (діалогічно-дискусійні, ситуаційні, ігрові) дозволить суттєво вдосконалити конфліктологічну компетентність майбутніх економістів. Особливо цінним визнаємо запропонований спецкурс «Конфліктологія професійної діяльності економістів», характеристика якого представлена як у дисертації (с. 121-124), так і у додатку Л. Графічне відображення технології (рис. 2.1), та рис, що висвітлює формування конфліктологічної компетентності студентів-економістів за допомогою інтерактивних методів навчання (рис. 2.4) засвідчують дуже

високий рівень компетентності здобувачки у використанні педагогічного моделювання. Доволі ґрунтовно у дисертації представлена реалізація технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, де цілеспрямовано та послідовно схарактеризовані конкретні форми, методи, прийоми, що використовувалися на кожному етапі авторської технології.

Солідаризуємося із здобувачкою у тому, що цілеспрямовано обрані напрями здійснення педагогічних заходів, які спрямовані на формування у майбутніх економістів конфліктологічної компетентності сприяють логічній побудові як констатувального, так і формувального етапу експерименту. Схвалюємо те, що у роботі ґрунтовно висвітлено організацію, зміст і методіку проведення експерименту. Такий авторський підхід дав можливість отримати позитивні та статистично достовірні результати щодо сформованості у студентів експериментальних груп усіх критеріїв конфліктологічної компетентності. Позитивним вважаємо те, що для виявлення відмінностей між двома незалежними вибірками було використано критерій F^* Фішера.

Відзначимо, високу мовностилістичну культуру дисертаційного дослідження. *Загальні висновки* є послідовними, логічними, чіткими та конкретними, що засвідчує виваженість науковця. *Список використаних джерел*, а також посилання на них у тексті роботи зроблено із дотриманням усіх вимог. Відзначимо, що зміст автореферату повною мірою відображає усі основні положення дисертації. Позитивно оцінюємо те, що значний об'єм практичного матеріалу авторкою висвітлено у *додатках*, що суттєво поглиблює сприйняття інформації та розкриває навчально-методичне забезпечення експериментальної діяльності у пошуковому плані, а також характеризує авторку як компетентного практика.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи вагомі позитивні напрацювання та здобутки дисертантки, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні *дискусійні моменти та зауваження*, які визначаємо у якості побажань:

- 1.** У параграфі 1.1. (с. 26–32) спостерігається певна деталізація підходів

науковців до характеристики конфліктів у історичному ракурсі. Задля розвантаження дисертаційного дослідження частину цієї інформації варто було б подати або схематично у таблиці, або у додатки.

2. На сторінці 88-89 авторка зупинилася на характеристиці раніше діючого Наказу Міністерства освіти і науки України від 09 липня 2009 року № 642 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента». Вважаємо, що для повноти дослідження варто б було висвітлити зміни в зазначеному контексті відповідно до Наказу МОН від 25.11.2014 № 1392, та представити свою авторську позицію з цього приводу.

3. На рис. 2.1 доволі чітко представлено авторське бачення педагогічної технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Науковець обґрунтовано задекларувала зв'язок контрольного-коригувального етапу з підготовчо-цільовим та змістово-процесуальним (с. 110), однак на рис. 2.1 прослідковується зв'язок лише з змістово-процесуальним етапом.

4. Визнаємо як ґрунтовний перелік підходів та принципів, реалізація яких дозволяє досягати очікуваних результатів під час впровадження технології. Висвітлюючи спектр методичних підходів (системний, особистісно-орієнтований, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, синергетичний, компетентнісний), науковець дає посилення на авторські напрацювання (с. 112–115), а от обираючи принципи, посилянь авторкою не внесено. Тому, важко зрозуміти чи перелік принципів (інтерактивності, діалогізації, толерантності, індивідуалізації, особистісної свободи, інтегративності) (с. 115–116) є лише авторським, чи продиктований процедурою узагальнення і систематизації.

8. Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам. Відзначимо, що зауваження та побажання носять, в основному, дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані результати є раціональними для розв'язання питання формування у майбутніх економістів конфліктологічної компетентності, що дуже позитивно

впливає на підвищення їхнього професіоналізму та фахової компетентності. Дисертаційне дослідження характеризується науковою новизною, теоретичною і методичною значущістю та має практичне спрямування.

Отже, дисертаційне дослідження на тему **«Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»** визнаємо змістовною та завершеною науковою працею, яка повністю відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 та 13 положення «Порядку присудження наукових ступенів», що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 06.09.2016 р.), а її авторка – Вошколуп Ганна Юріївна заслуговує присудження її наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент

докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Калаур С.М.